

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul III. — No. 46.

23 Noembre, 1898.

A V I S

Azi, Duminecă, 22 Noembre, se va ține, în localul Ligii, Str. Nouă 3, la ora 2 p. m. Adunarea Generală a Secțiunii de București.

Sperăm că toți membrii Ligii se vor grăbi a asista la această adunare.

REDACTIA.

2 DECEMBRE

În această zi a anului curent se împlinire cincizeci de ani dela urcarea pe tron a actualui împărat Francisc Iosif I.

Serbările ce fură plănuite a se ține cu acest prilej s'au contramandat, în urma catastrofei sfîșietoare ce se întîmplă mai deunăzi în casa imperială.

Jubileul acesta a păstrat astfel un caracter foarte sobru.

Împăratul e bătrîn și încovoit de nenorociri.

Puțini monarhi au avut parte de o domnie mai puțin mulțumitoare, ca monarhul împărăției vecine.

Venise în fruntea imperiului cu ferma hotărîre, de a face, ca între națiunile de sub scepțrul sau să domnească o egală îndreptățire.

Această țintă a domniei sale, îm-

păratul n'a ajuns-o. Din potrivă. În tot timpul acestei lungi domnii, asuprirea și îngenuncherea celor mai multe națiuni a fost la ordinea zilei. *Neîndreptățirea națională* — iată situația popoarelor din împărăția habsburgică în acești cincizeci de ani.

E natural, ca împăratul Francisc Iosif, care își dă perfect de bine seamă de misiunea sa, să fie cel dintîi nemulțumit de această stare de lucruri.

Dar tot așa este natural a presupune, că același monarh nu-și va putea termina timpul de domnie, fără a face tot posibilul spre a emancipa pe popoarele ce 'au fost sacrificate în anul 1867 în interesul Dualismului, nenorocirea Austriei. —

Jubileul a trecut. A încetat astfel și rezerva firească a Împăratului de a da o soluțiune crizei generale din împărăția sa.

Ziarele din Boemia ne vorbesc despre hotărîrea împăratului de a lua de aci înainte măsuri energice în aceste chestiuni mari.

Numai dela asemenea măsuri se poate aștepta o soluțiune serioasă.

Impărtășim și noi părerea, că acum are să urmeze o epocă *de fapte...*

Dorim, ca ele să corespundă și dorințelor legitime ale poporului românesc de peste munți.

Delavale.

UNGURII — MEMORANDISTI

Cite insulte, ce urlete și ce înjurături la adresa Românilor curgeau gîrlă — în ziarele maghiare, cînd fu vorba a se preda monarhului un Memorand despre soarta creată poporului român în Ungaria și Transilvania!

Credeai că are să se cutremure catapiteazma cerului de furia Maghiarilor. Auzi! Românii umblă cu memorande! Vor să-l presinte monarhului și ast-fel vor să acuze națiunea maghiară! Dar ce popor lipsit de simț constituțional mai sunt și Valahii ăștia! Să plece pușcă la monarhul! Dar cine a mai auzit așa ceva? În loc ca Românii să «poftească» în parlamentul maghiar și să-și susțină acolo plîngerile și să ceară îndreptare, ei dau fuga la monarhul, ca copii la tată!

Cam așa vociferau Maghiarii acum cîțiva ani, în presa lor și cea străină, în parlament, în congrese internaționale, scurt pretutindene unde Maghiarii puteau declama despre lealitatea lor și despre «nemeinicia» aspirațiunilor românești:

Nu sunt decît cîți-va ani de atuncea și iată pe mult lăudăroșii meșteri în ale parlamentarismului, că au ajuns și ei la politica memorandistă!

Baronul *Bánffy* e un tiran. Așa se vaită opoziția maghiară. Ea a hotărît, că cu acest tiran nu mai stă de vorbă. În consecință, ea redijă un Memorand și-l adresează «Regelui». În acest Memorand, pe care cetitorii noștri îl pot ceti în rezumat în numărul acesta al revistei noastre, opoziția maghiară învinuște pe *Bánffy* de toate infamiile de cari el este capabil: alegeri cu gîrbaciul și cu baionetele, cu bani și cu băutură; călcări fâțișe de legi, tiranie și malonestitate, etc.

Opoziția caută să motiveze ast-fel obstrucția pe care ea o face în Cameră.

O fi avînd ea dreptate? Mai încapе vorbă?

Dar nu aceasta ne importă pe noi, ci faptul că a ajuns și ea să se convingă, că *pe cale parlamentară nu poate face nimic față* cu un guvern nelegiuit.

Dar ceea ce spune opoziția maghiară despre *Bánffy*, Românii au spus-o și o spun despre *toate guvernele maghiare*. Și pe cit de adevărată este Memorandul opoziției maghiare, pe atît de întemeiat era al Românilor.

E bine, că au ajuns și Maghiarii a recunoaște indirect acest adevăr.

MOMENTUL RELIGIOS

ÎN

LUPTELE NAȚIONALE

Germanii din Austria sunt catolici, iar cei din imperiul german sunt protestanți. Zilele acestea porni o stranie veste din ținuturile Austriei locuite de Germani: *aceștia tind-a-trece la protestantism*. Iar aceasta, ca o consecință a luptelor lor naționale.

Și iată cum. În Austria există un puternic partid catolic-clerical, compus în mare parte din Germani *pentru care catolicismul primează naționalismul*.

Scopurile acestui partid fiind religioase, el a dat de mult mîna cu catolicii *slavi* din Austria și a votat mereu pentru toate revendicările Slavilor. În cele din urmă acest partid ajunse deadreptul o permanentă majoritate guvernamentală care sprijinea *toate guvernele*, în schimb însă cerea și i-se admitea mereu, concesiuni de ordin religios și național (*slav*).

Germanii naționali sunt de mult foarte ostili acestui partid clerical, compus din Nemți. Acum însă, în era ordonanțelor lui *Badeni* și a obstrucționismului parla-

mentar — Germanii consideră că este o rușine națională, că un partid german merge mână în mână cu Cehi și cu ceilalți slavi din Austria: «în potriva» (!) naționalități igermane.

È inutil a mai accentua exagerațiunile acestea nemțești. Este însă tapt, că Nemții, și mai ales cei ce înclină spre politica extremă a lui *Schönerer* și *Wolf*, umblă să «spele» această rușine. Spre acest sfârșit ei fac acum o întinsă propagandă în sensul, ca *poporul german din Austria să treacă dela catholicism la protestantism*. Ei pornesc în această propagandă dela considerațiunea, că poporul din imperiul german fiind protestant, dinastia germană fiind protestantă, iar catholicismul în Austria fiind o bază de unire pentru deosebitele naționalități — Germanii din Austria trebuie să treacă la protestantism spre a lărgi astfel drumul ce duce *la unitatea națională* a întreg poporului german din cele două împărății. Atit este azi de puternic și de covârșitor sentimentul național al Germanilor, în cit pentru ei și religiunea trebuie să cedeze în fața intereselor naționale.

Nu știm dacă această propagandă pentru trecerea la protestantism va izbuti, dar ea ne indică posibilitatea unor mari schimbări ce au să se producă în urma desvoltării din ce în ce mai intense a conștiinței naționale a diferitelor popoare.

MIJLOACELE

**cari ne-ar da posibilitatea sa învingem pedicele
ce întimpină cestiunea noastră națională
ÎN MACEDONIA**

Cum, cînd cunoaștem dificultățile ce se opun mișcării noastre naționale, este ușor să vedem că, înlăturarea lor grabnică, atîrnă de doi factori: de bună-voința miniștrilor Tării și de de-

votamentul corpului didactic din Macedonia.

Devotament la profesorii din Macedonia a fost în totdeauna; dovadă despre aceasta sunt repețitele serii de tineri cari și-au părăsit familiile și au îndurat atîtea mizerii, numai în folosul cauzei naționale.

Bună-voința miniștrilor însă, a fost de multe ori în așa grad voalată în cit poporul macedonean a confundat-o cu cea mai absolută nepăsare și de sigur, persistența chestiunei în Macedonia ar fi încetat de mult dacă nu erau cîți-va aleși, cari să se ocupe cu interes de dînsa. Printre acești miniștri, al căror număr este foarte restrîns, și cărora Români macedoneni le vor fi îndelung recunoseători, își pregătește un loc de frunte și actualul ministru al instrucțiunei publice și cultelor.

Domnul Haret a satisfăcut multe nedreptăți făcute dascălilor din Macedonia; a desaprobat o mulțime de permutări arbitrare; actualul ministru a impus inspecțiunei pe d. Cosmescu și Ciumetti, doi tineri de o valoare incontestabilă pentru liceu, dar cari au fost îndepărtați de Mărgărit; a schimbat direcțiunea școalei profesionale de fete, care lăsa foarte mult de dorit, mai presus de toate a scos în evidență, pentru cei sus puși destrăbălarea administrațiunei școalelor din Macedonia, dar totuși d. Ministru n'a făcut totul. Liceul din Bitolia ca să poată face față școalelor secundare ale celorlalte propagande are nevoie de oameni culti și devotați lui, un doctor în medicină, fie el cit de bun, nu satisface nici pe de parte această condițiune. — N'am putea cu această ocaziune să nu reamintim dorința vie a tuturor Românilor de a vedea în conducerea acestui liecu pe toți tinerii cari au muncit, mai mulți ani, cu atita rîvnă și abnegațiune, pentru ridicarea lui. — Mai sunt chestiunea Episcopatului, a Eforielor, cari de prezent nu sunt decit amîinate.

Să ne mulțumim deocamdată cu următoarele îmbunătățiri: Să ne silim, cât de neîntârziat, a asigura un mers normal școalelor noastre. Pentru aceasta e necesar un program analitic, care să coprinză toată materia ce trebuie predată în clasele primare; școlile trebuie aprovizionate cu materialul didactic indispensabil; institutorii aleși dintre absolvenții liceului și să fie preferați aceia a căror conduită ar putea servi de model tinerilor de prin sate; să se fi zeze data începerii școalelor și această dată să se apropie pe cât posibil de aceea a deschidere școalelor celorlalte propagande. Prestigiul școlii va crește foarte mult dacă va fi sub patronajul persoanelor marcante din sat, cari nu se vor îngriji decât de partea morală a institutorilor și de neajunsurile materiale ale școlii.

Liceul din Bitolia și gimnaziile din Ianina și Berat trebuie radical reorganizate. În propagandă nu merge cu «*cîrpeală*». Do vadă strălucită sunt aceste școale ale noastre secundare, cari fiind proaste, nu sunt populate decât cu băeți din sate. Trebuie să ne prezintăm în condițiuni mai bune decât celelalte propagande ca să cîștigăm adepți, căci noi nu avem în favorul nostru nici tradiția, atît de influențatoare în mișcările poporului cum o au Grecii, nici nu le prevestim un viitor de aur — dominațiunea românească — cum o fac Bulgarii. Ceea ce propagăm noi este o cultură românească solidă sub dominațiunea Augustului Sultan, dar aceasta nu mișcă nervii nimănui, o prelungire a *statului quo* nu entusiasmează pe nimeni. Noi trebuie să ne prezintăm dar cu alt ceva mai bun, la noi trebuie să găsească școli occidentale prin organizații și adaptate felului lor de trai, numai astfel vom putea contrabalanta avantajile ce le au asupra noastră celelalte două propagande.

O școală care în scurt timp va fi foarte populată și va da roade bune este o școală

de meserii în vre-unul din centrele mari românești ca Bitolia, Salonic etc., asemenea școli nu au nici Grecii, nici Bulgarii și ar fi de efect.

Cu toții o știm că ocupațiunea principală a Românilor din Macedonia este comerțul și totuși noi cari ne lăudăm că-i pregătim în lupta pentru existență nu i-am ajutat de fel în acest sens. Hotărîrea d-lui Tache Ionescu, de a înființa o școală comercială la Salonic, care a provocat un entusiasm printre Macedoneni, a rămas din nenorocire literă moartă.

Românii Macedoneni cari cunosc viața mizerabilă de slubași la Turci, Sîrbi, Bulgari și Greci văd cu ochii răi funcționismul, ci ar vrea ca fii să întinză comerțul lor, sau să devie șefi ai vre-unei fabrici mari, dar nu să fie siliți a se milogi de Mărgărit să dea un loc de învățator fiului lor, că de alt ceva nu e bun, după ce a perdut 14 ani în școala română.

De notat că toți absolvenții liceului din Bitolia s'au făcut învățatori, sau au urmat ca bursieri la universitate — acum în urmă s'au înscris un mare număr la școala de silvicultură — dar nici unu n'a rămas să conducă înainte afacerile comerciale ale părinților, deși mulți ar fi fost mai fericiți pentru dîșii și mai folositori cauzei dacă se țineau de acea ocupațiune decât acum cu cariera ce și-au ales. Cu drept cuvînt Românii zic de școalele noastre secundare că «le strică copiii și nu-i lasă să se apuce de treabă.»

Aceia cari doresc sincer să dea viață propagandei noastre nu vor perde din vedere toate acestea.

Clerul nostru de asemenea trebuie format. Și ar fi bine să se aibe în vedere aceasta acum cînd suntem încă la început. În loc să avem interni pe la diferitele seminarii din țară, în loc să ținem bursieri la facultatea de teologie din București și tocmai cînd se fac apți de serviciu să-i

vedem cum se duc aiurea, de dorit ar fi ca să se înființeze un seminarium în Macedonia. Cu educația lor plină de modestie și crescuți într'un seminarium unde principiile de morală și de naționalism vor abonda, acești tineri vor putea deveni adevărați apostoli ai bisericii și ai națiunii.

Seminarium ca să nu îngreuneze cu mult bugetul ar putea să se înființeze la Bitolia și atunci în mare parte va avea același corp didactic cu liceul. Aceasta ar conveni și profesorilor dela liceu, cari vor avea un sur plus pe lângă leafa de 180 lei lunar, care abia le ajunge.

Cheltuelile pentru seminar vor putea fi micșorate și prin suma ce se întrebuintează acum pentru plata preoților. Căci așa cum stau lucrurile acuma, o parte din bani se trece pentru unele nume de popi cari nu există de cit în state; o altă parte se dă la popi, cari numai sacrificii pentru românism nu fac, căci pînă acum toate insistențele enoriașilor de ai auzi odată românește au fost zadarnice și în sfîrșit o a treia parte i-am putea numi bani de spurcăciune, căci se dau unor oameni, cari fără de ei ar fi fost, cel puțin, oameni cinstiți, dacă nu și români înfocați cum le dictau împrejurările să fie.

Cînd ne ocupăm de mijloacele, cu ajutorul cărora vom asigura un viitor triumfal chestiunii noastre, nu putem neglija, pe cel constat și aplicat cu atîta succes de primii noștri universitari, participarea poporului la mișcarea noastră școlară.

În Macedonia școalele, fiind la început subvenționate de comună, au fost în totdeauna sub îngrijirea directă a notabilităților comunei, cari închiriau sau făceau reparațiunile necesarii localului, angajau corpul didactic, în sfîrșit erau responsabili de mersul școlii. De cînd cu aparițiunea propagandei noastre, Grecii ca să nu-și vază școalele lor părăsite, au început a le subvenționa și dinșii și le au trecut la Ad-

ministrațiunea bisericilor; astfel epitropii bisericești, într'un sat, sunt de drept Eforii școlii grecești. Ei raportează organelor superioare despre mersul școlii, lor le încumbă datoria de a satisface primele neajunsuri.

Școalele române, cum erau au rămas străine de popor. Învățătorul este numit de inspecțiune, și deși poate a realizat un adevărat progres, deși a răușit să-și asigure simpatiile tuturilor cetățenilor, peste citeva luni, este permutat să facă loc altui favorit; sau invers; învățătorul numit se poate să fie stricat pînă în măduva oaselor, să joace cărți în loc să meargă la școală, se poate ca tot satul să ceara permutarea lui și el tot va rămînea dacă este un a-great al familiei.

O mulțime de anecdote a spus d Mărgărit în asemenea ocaziuni: «Școala română e ca o fîntină *turbure* cum ziceți voi, din care, cel care are sete va bea»; sau «școala română e un cal de dar, nu trebuie să-l căutați la dinți».

Poporul dar trebuie să rupă cu felul de școală, de a cărei reală suficiență își da el seamă, pentru ca să-și încredințeze copiii unui venetic, eșit cine știe din ce putrigaiu, care face cum va voi el în afară de controlul nimănui. De controlul pe care l fac asupra școlii actualii revizori, vom vorbi, cînd ne vom ocupa de actuala stare a mișcării noastre naționale în Macedonia.

Eforiile în Macedonia sunt instituțiuni tradiționale, le au avut Grecii de mult, le au adoptat Bulgarii, nouă ni se impun. Ele vor putea lua o formă potrivită împrejurărilor, dar în nici un chip nu pot fi suprimate, fără pagubă pentru noi.

Ele nu sunt un sprijin puternic pentru guvern și numai cu ajutorul lor noi vom putea odată pune mîna pe veniturile comunale. Cît de mult poporul ține la Eforii ne-a dovedit-o mișcarea dela 1894, ne-o pot spune și persoanele oficiale cari au venit în contact cu dinșii.

Nici unul însă din aceste mijloace nu devine efectiv pînă cînd soarta școlilor din Macedonia este în mîna d. Ap. Mărgărit, de aceea prima reformă salutară va fi înlăturarea sau cel puțin delimitarea atribuțiilor d-sale.

Măsurile luate de d. Ministru al Instrucțiunii fac să se nască în noi speranța că acest mare eveniment nu este departe.

Un profesor.

TRISTE CONSTATĂRI

Sub titlul «*Unde am ajuns*», *Tribuna*, organul partidului național din Transilvania și Ungaria, publică următorul articol, pe cit de adevărat pe atît de trist în constatările sale:

Unde am ajuns? — Noi popor de trei milioane și jumătate de suflete; popor cu un lung trecut de lupte titanice, pline de jertfe și de fapte; popor cu o linie politică bine descrisă, pe care în trecut am marcat-o cu oasele și sîngele străbunilor noștri căzuți pentru neam, tron și patrie; popor organizat așa de puternic, încît prin acțiunile noastre politice ne-am eluat primul loc între popoarele nemaghiare din patrie, iar afară de granițele țării, în străinătate, ne-a cîștigat simpatia și sprijinul moral al atîtor celebrități europene, ce și-au ridicat cuvîntul, cu graiu viu și cu condeiu, pentru cauza noastră; noi, poporul român din Transilvania și Ungaria, odinioară falnic în lupte și neînfrint în suferințe, — *unde am ajuns astăzi*, la sfîrșitul veacului al 19-lea??

Unde am ajuns?

Înainte cu patru ani, în Maiu 1894, o lume generoasă și cultă își aținti spre noi privirile sale. Prin reprezentanții noștri cei mai distinși eram tîrîți înaintea «legei» pentru a ne da seama de *crima* ce am fi fost comis ca *popor*, recurgînd cu un *memorand* înaintea Monarchului nostru. Și simulacrul de justiție ce ni s'a făcut a a-

vut darul de a pune în lumină *causa* pentru care luptăm. A avut darul acest proces ca să mai presinte odată întreg poporul nostru *una și nedespărțit*, animat de aceleași aspirațiuni, condus de aceleași vederi.

Memorandul acela care ne-a fost despărțit pe un moment, pe tema timpului, cînd să fie așternut, același *memorand* a fost menit să ne unească din nou în strînsă *solidaritate*.

Cei-ce combăteau oare-cînd oportunitatea lui, cu o loialitate vrednică au luat la cunoștință aprobătoare așternerii lui și s'au identificat prin solemne și unanime declarațiuni cu coprinsul lui.

Iar în ziua judecăței, pe cîmpul de oșindă, prefăcut în «*Golgota*» noastră, zecile de mii de Români, alergați din toate părțile țării, din toate unghiurile românești, s'au mărturisit în mod solemn una cu conducătorii memorandiști, și cu unanimitate *Memorandul* a fost proclamat *cartea plîngerilor și suferințelor* noastre, a tuturor...

Ce timpuri de înălțare sufletească a unui întreg popor!

Ce moment istoric în care se contopesc sentimentele fiilor unui neam întreg!

De atunci au trecut abia *patru* ani.

Și unde am ajuns?

După ce șirurile pline ale falangei de luptă se împrăștie și slăbesc, dușmanul înaintea încurajat și cutezător spre a lovi și nimici celelalte șiruri, pînă ce în urmă va răuși să străbată în fortul ce vrea să ocupe...

Este fortul existenței noastre naționale.

Șirele pline le-a resfirat. Luptătorii s'au împutinat. Și cei cari mai stau pe cîmpul de luptă, sunt despărțiți dela olaltă și nu se mai pot înțelege.

Iar dușmanul înaintea îndrăzneț, temerar, spre cele mai apropiate șiruri, și străbătînd prin ele țintește în fortărețele noastre scumpe.

După *luptătorii politici* ne-au slăbit *lup-*

tătorii culturai, și continuă a ne slăbi, tot mai mult și mai mult, pînă la *nimicire*.

Școalele și învățătorii ne sunt pe jumătate în minile dușmanului. Școalele ni-se perd pentru sărăcie, că nu pot plăti pe învățători așa, cum legea (legea de dușman făcută) cere. Ni-se perd an de an tot mai multe, cedînd locul școalelor comunale și de stat.

Unde ne mai rămîn încă *școalele*, ele nu sunt de *tot* ale noastre; pentru-că învățătorii nu *toți* sunt ai noștri; și cari sunt, nu *întregi* sunt ai noștri. Guvernul le-a ridicat salariul, guvernul are putere disciplinară asupra lor, guvernul îi stăpînește. Învățătorii noștri sunt în *robie spirituală* la dușman.

Pe urma lor vin *preoții*, cea mai veche, cea mai probată și cea mai vrednică gardă a comorilor noastre naționale.

Legile bisericești au fost o lovitură grozavă pentru ei. I-a atins în cele materiale, li-a slăbit autoritatea în cele morale, li-a corupt turma prin veninul cuprinsului acelor «reforme» poreclite liberale, cari au zguduit la temelie toată credința și încrederea poporului în așezămintele sfinte și organele lor.

Și după ce i-au lovit și slăbit, i-au clătinat și umilit, — vine dușmanul cu o afectată generozitate și-i cheamă cu sirenică voce în jugul robiei numită — *congruă*.

Încă nu s'a pus în practică aceasta a-furisită congruă și urmările ei se arată, ca umbre lungi, înainte. Am văzut ce efect a avut «ajutorul de stat». Vedem ce străformări produce și numai simpla anunțare a congruei. Ne putem deci *închipui* ce grozave urmări va avea ea cînd de fapt se va fi introdus deja pe toată linia, între împrejurările și cu cautelele acelea, cu adevărat păcătoase, pe cari le-am văzut signalisate prin circularul *reservat* al ministrului Wlassics către autoritățile politice.

Ba nici nu ne putem *închipui* ce de-sastre grozave va produce!

Și pe cînd astfel se procedează față cu *organele școlii și ale bisericii*, în aceeași direcțiune se lucră și contra *organismului însuși al bisericilor și școalelor noastre*.

Se știe, că ținta guvernului e să nimească toate școalele noastre populare.

Față cu *liceele* noastre se știe ce intențiuni are: *Beiușul, Năsăudul, Brașovul*, ne sunt palide și dovezi proaspete.

Mai ales *Brașovul*, cu afacerea aceasta ce agită și acum spiritele, sîngerînd toate inimile cu adevărat românești, ne poate arăta pînă la ce stare de demență și sinucidere merg unii *din ai noștei*.

Și între aceste împrejurări — cînd falnicul liceu din Brașov se sbate în suferințele morței — ei, dușmanii, nu se sfiesc a ne prevesti cu un crudel cinism, că — «după *Brașov*, urmează *Blajul*».

Să ne mai gîndim apoi la însuși organismul bisericilor noastre naționale, la *autonomia* lor, pentru unii amenințată, pentru alți denegată, — și să ne întrebăm: *cum stăm, unde am ajuns?*

Memorandul opoziției maghiare

Opoziția maghiară unită, a redactat o adresă către Impăratul Francisc Iosif, care s'a cetit în ședința de Vineri a camerei deputaților. Ea este iscălită de vre'o 90 de deputați, aproape de totalitatea membrilor celor trei partide din opoziție: *apponyiști, independenți (kossuthiști și ugroniști) și partida populară*.

Adresa spune la început, că ea se face în niște momente, cînd constituția maghiară este într'o gravă crisă, proyocată de actualul guvern al Majestății Sale, care prin faptele lui ilegale și prin declarațiunile lui n'a atacat numai singuratic dispozițiunile ale constituției, ci însă și esența acesteia.

Arată, ce este esența constituției. Ea nu con-

sistă în activitatea unui corp consultativ, eşit din forme electorale, ci în aceea, că naţiunea dimpreună cu domnitorul ei alcătueşte legile şi ia parte în controlul guvernării. Acest drept şi-l exercită naţiunea prin deputaţi aleşi, cari însă numai pe baza titlului de drept derivat dela naţiune pot să-şi împlinească probleme legislative. Dreptul ce-l exercită reprezentanţii naţiunii nu este al lor, ci al naţiunii, el este numai un drept delegat, o putere investită. Afară de aceasta, viaţa constituţională mai are şi alte legi, între cari cele mai însemnate sunt: deoparte valorarea voinţei majorităţii, de altă parte dreptul minorităţii de a folosi liber armele discuşiunii, pentru a putea convinge majoritatea, sau, câştigînd pentru ea opinia publică naţională, a deveni majoritate.

Adresa arată apoi, cari sunt mijloacele cu ajutorul cărora se poate falsifica delegarea voinţei naţionale: *banul şi forţa puterii*. Aceste mijloace le aplică guvernul de azi *în proporţii necunoscută pînă acum*. De zeci de ani în Ungaria garanţiile libertăţii şi curăţeniei alegerilor sunt insuficiente, ba nu se observă nici acelea, cari sunt, ci partea cea mai mare a autorităţilor desfăşură, fără pedepsire, o emolaţiune adevărată în călcarea acelor garanţii. Pe terenul acesta guvernul actual a creat o nouă situaţiune, o situaţiune, *care n'are precedent la naţiunile constituţionale ale lumii culte*.

Ministrul preşedinte actual a proclamat, ca principiu şi problemă a sa, atît colectarea banilor pentru alegeri, administrarea şi distribuirea lor, cît şi aplicarea formaţiei autorităţii publice.

În consecinţă adresa se ocupă cu afacerea banilor pentru alegeri, ca mijloc de corupţiune, şi cu afacerea Dessewffy, ca mijloc de presiune din oficiu şi abus cu puterea, pe cari ministrul-preşedinte le-a declarat în plin parlament de *corecte, îndreptăţite*, ba ca *aparţinînd între drepturile poziţiunii sale* «Este nouă şi ne mai pomenită cutezanţa cu care din acest abus guvernul, de azi al Majestăţii Sale doreşte a-şi crea un drept şi un principiu; este nouă şi ne mai pomenită teoria, după care guvernul şi mai ales preşedintele acestuia, poate fi chemat, ba aproape dator a colecta şi administra bani pentru alegeri, sume, a căror atît originea, cît şi întrebuiţarea lor sunt acoperite c'un vâl des, aşa încît de amîndouă se leagă bănuiala corupţiunii; e nouă şi ne mai pomenită teoria, după care

guvenul poate numi candidaţi electorali oficioşi, pe funcţionarii publici îi obligă să-i sprijinească, iar pe acei funcţionari, cari nu satisfac acest pretins obligament, îi poate ataca în existenţa lor şi astfel poate sugruma din oficiu libertatea electorală...

«Nu este această catastrofa finală a constituţionalismului? Se poate oare închipui o sinceră investire a deputaţilor cu voinţa naţiunii, dacă *corupţiunea nu se face numai nepedepsit, ci din oficiu*, şi dacă pentru candidaţii oficioşi, începînd dela ministrul-preşedinte pînă la cel din urmă notar comunal, puterea de stat organizată exercită asupra publicului alegător o presiune sistematică? Se poate oare închipui păstrarea intactă a manifestării voinţei maseilor îndreptăţite la alegere, faţă cu acea armadio răsbunătoare, care ameninţă pe toţi aceia, cari cutează a vota în contra candidatului oficios?

Dacă principiul fundamental al constituţionalismului, precum şiesenţa lui au încetat astfel de a mai exista, ce mai rămîne în el din alte legi ale lui? Nimic altceva, decît domnia majorităţii... care rupîndu-se de către rădăcinile ei şi degenărînd în putere fără limite, nu este mai mult un principiu parlamentar, ci speţa cea mai rea a domniei arbitrară.

«Ce mirare dar, dacă tot mai dese devin casurile, cînd minoritatea se nisueşte a zădărnici principiul domniei majorităţii? Ce mirare, dacă faţă c'o astfel de majoritate, care s'a organizat prin nimicirea esenţei constituţiunii, avînd un titlu de drept numai formal, minoritatea îşi lărgeşte propriul său cerc de drept şi foloseşte toate armele, ce i-le dau formele de drept existente? Ce mirare, dacă un astfel de parlament este mereu asediat de pericolul neputinţei unei lucrări active şi dacă absolutumul osificat al majorităţii consumîndu-se pe sine însuşi, face ca însăşi majoritatea să nu-şi poată exercita drepturile sale? Ori cît de tristă, şi, din punct de vedere politic, ori cît de primejdioasă ar fi în anumite momente o astfel de situaţiune, nu se poate provoca în ea la acea constituţie şi la acel parlamentarism, din care a dispărut esenţa şi dreptatea, şi deodată cu acestea puterea morală...

«Majestate! Acesta este tabloul vieţii noastre constituţionale, de natura aceasta este crisa, a cărei înlăturare o cerem dela Majestatea Ta cu îndreptăţire atît mai deplină şi cu încredere atît mai sinceră, cu cît mai clar este faptul, că *originea crisei este sistematicul*

abus cu puterea executivă... Cerem și sperăm vindicarea dela Majestatea Ta, fiind-că drepturile coroanei și națiunii maghiare curg din acelaș isvor, se bazează pe același-titlu de drept, au aceeași putere, sunt sfinte deopotrivă. Inviolabilitatea uneia formează condițiile inviolabilității alteia; slăbirea uneia, înseamnă clătina-reala alteia; căderea uneia ar îngropa sub ruine și pe cealaltă... Așa dar, după cum datorința națiunii ar fi a-și pune în cumpănă toate puterile pentru apărarea drepturilor principelui atacat, tot așa putem aștepta cu încredere dela regele, ca cu puterea lui de domnitor să împiedece violarea drepturilor noastre constituționale...

«Atacul de azi nu se îndreaptă numai în contra unor drepturi parțiale, ci în contra to-talei esențe și existențe a acelora. Și dacă Majestatea Ta, în virtutea jurământului regesc, nu poate suferi nici cea mai neînsemnată căl-care de lege, cu atât mai puțin poate privi pasiv atacarea întregii constituțiuni și cu atât mai puțin poate permite, ca sfetnici necredincioși se folosească ca armă de atac pute-rea cu care i-a investit regele, și făcînd a-ceasta să se provoace demonstrativ la încre-derea Majestății Tale...

• *Rămînerea în oficiu a guvernului actual al Majestății Tale, ar fi identic cu sancționarea acelor concepțiuni anti-constituționale, pe care acest gu-vern nu le-a aplicat numai în praxă, ci acum le vestește și în principiu, ridicîndu-le la dogme de guvernament. Drepturile constituționale ale națiunii sunt în pericol, cîtă vreme negarea lor în praxă și în principiu nu va fi pedepsită și cît timp puterea stă în mîinile atacatorilor constituțiunei. Sub gravitatea acestei constante amenințări, reprezentanții națiunei nu-și pot împlini problema lor cu acea independență, moderațiune și liniște reclamate de cestiunile grave și însemnate, cari mai ales acum aș-teaptă rezolvare.*

«Rugăm cu deplin omagiu pe Majestatea Ta, să restabilești garanția și sfințenia con-stituțiunei, liniștea și demnitatea activității noastre, prin depărtarea acelor consilieri, cari toate aceste le periclitează; și să te înduri a pune puterea guvernărei în mîinile unor băr-bați, care respectează și scutesc deopotrivă drepturile sfinte și inviolabile ale coroanei și națiunei».

• Urmează subscrierile.

MOȚII

Dăm în cele următoare o descriție a Moților, așa precum o găsim în excelenta carte a d. *Silvestru Moldovan: Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei:*

La Albac și Scărișoara, la Găina și la Cîmpeni ne aflăm în *Țara Moților*. Ți-nutul sau țara acestor fii ai munților începe dela Găina și Curcubăta, pe la obîrșia Rîului Mic și Rîului Mare, și se extinde pe ape în jos pînă pe la Bistra, în valea A-rieșului, iar spre Abrud, pînă la Cărpiniș. A-ceasta e, în înțeles mai restrîns, adevărata patrie a Moților.

Locuitorii dela țară însă dau ținutului Mo-ților o extensiune mai mare, coprinzînd între marginile lui și băișagurile de pe la Abrud, Buciumani și Baia (Ofenbaia), ai căror locui-tori sunt adese ori considerați ca Moți. Astfel bunăoare Crișenii numesc și ținutul băieșilor țara Moțului. În privința aceasta avem o șă-galnică dovadă a unui Crișan din poveste. Se spune adică, că odinioară un Crișan, um-blind pe la Buciumani și Abrud, a văzut cum sunt puse steampurile în mișcare articulată prin apă și la întoarcerea sa acasă, n'a știut cum să explice nevastei sale ceea ce a văzut decît zicînd:

«Dracul negru a mai văzut, ca în *Țara-Mo-țului*, să zică (cînte) apa și să joace lemnele (1).

Iată pentru ce *Bergner* desființează grani-țele Moților cu localitățile Baia, Ponor, Am-poita și apoi în sus peste Zlatna și Abrud pînă la Găina și munții Bihariei.

Vecinii Moților sunt, afară de băieși, spre răsărit *Mocanii*, pe la poalele Munților-Apuseni. Aceștia au unele însușiri comune cu Moții, dar Moții în multe se deosebesc de ei. Cu toate aceste, locuitorii dela țară, pe la Turda, Cluj și pe Cîmpie, de obicei dau Moților ciu-bărari, cari le cutreeră satele, numele de Mo-cani (ung. mokány).

Alătura de numele *Moț* se mai întrebun-țează adese-ori în glumă și terminul de *Țop*. Pe cînd însă cel dintîiu e mai general și pre-cum am amintit, se dă unei părți însemnate a Românilor din Munții Apuseni, sub numirea de Țopi se înțeleg numai o parte din Moți, anume cei ce locuesc dela Cîmpeni în sus

(1) T. Frîncu și G. Candrea, în *România din Munții Apuseni*, p. 37.

pe ambele riuri și cari se pricep la lucrutul cu lemnul. Cuvîntul «țop» este folosit abia de vreo 30—40 de ani și în munți este puțin răspîndit, astfel, că mulți nici nu-l cunosc, asemenea termenului *Hăoiu*, pe care locuitorii de pe Rîul-Mic îl dau celor ce locuiesc pe muntele Bihariei.

Originea numirilor de Moți și Țopi este necunoscută, dar după toată probabilitatea, ele se derivă dela cuvîntul *moț* (moț de păr, chică). Odinioară în munții Apuseni purtau și bărbații chică și aceasta, spre a o deosebi de chica fetelor, se numea «moț», iar numele de țop se deduce dela cuvîntul nemțesc «Zopf», care înseamnă tot moț sau chică și pe care se crede, că l-ar fi folosit mai întîiu deregătorii nemți după 1848, batjocorind pe Românii munteni pentru chica lor.

«Munteanul însă — zice d-l Frîncu-Candrea — se mîndrește tot atît de mult cu obîrșia sa română, ca și cu numele său de *mocan*, *moț* sau *țop*. El știe bine că aceste numiri, luate de unii în bătaie de joc, de mult formează o pagină glorioasă în istoria noastră națională».

Moții sunt de obicei de statură mijlocie, au fața expresivă, inteligentă și profilul lungăreț oval; părul le este brunet deschis, castaniu, mai rar blond, fruntea e lată și ochii sunt de culoare albastră sau căpriei, bărbia ascuțită. Ei au un mers deosebit de cel al locuitorilor dela țară, anume își încovoie spre înainte partea superioară a corpului și-și țin brațele în jos, nemișcate. Aceasta provine dela natura muntoasă a patriei lor, fiind siliți la suirea coastelor a-și pleca trupul înainte, ca astfel să-și ușureze mersul și să-și păstreze mai bine echilibrul.

Ei umblă mult călare, bărbații și femeile de o potrivă. Caii lor mărunți, numiți *cai mocănești*, urcă cu o siguranță uimitoare cele mai prăpăstioase poteci de munte.

Caracteristica Moților este seriositatea și statornicia; sunt sinceri, dar neîncrezători în străini, pentru că de nenumărate ori au fost înșelați și nedreptățiți de către aceștia. Sunt oameni așezați, stîmpărați și pacinici, dar iuți la mînie cînd sunt vătâmați sau cînd li se face vr'o nedreptate. Ei iubesc, ca în general locuitorii din munți, libertatea și so închină înaintea dreptății, pe care o pretind să li se aplice. De aceea fiind apăsați și nedreptățiți din partea stăpînirilor străine nemiloase, s'au

resculat în mai multe rînduri și înainte de Horia, cercînd a-și cîștiga prin puterea armelor libertatea și drepturile încălcate. Ei au urzit cele mai mari revoluții românești din Ardeal și în luptă au dovedit o tărie, statornicie și vitejie deosebită, încît au pus în respect pe dușmani.

Moții sunt foarte puțin amestecați cu streinii, căci aceștia n'au fost atrași de locurile lor păduroase și puțin roditoare, ceea ce nu se poate zice despre băieși, printre cari s'au așezat mulți străini, Nemți, Slavi, Unguri și alte neamuri, ca băieșii și întreprinzători de mine. De aceea Moții au păstrat multe datine și obiceiuri străbune și în graiul lor au unele archaisme (forme vechi) caracteristice, cari în alte părți au dispărut. Astfel sunt unele forme vechi de verbe (dedei, dedeși, dede, etc., dela «a da», rămînse etc.), apoi folosirea în multe părți a articolului masculin *lu*, cu *l* final pronunțat, (d. e. calulu, boulu, etc., și nu calu, bou, cum se aude la țară) și *rotacismul*, adică schimbarea lui *n* între două vocale cu *r*, în multe cuvinte. (D. e. bire-bine dimireața-dimireața, serin senin, lură-lună etc.) Această particularitate a graiului, prin care Moții se deosebesc de ceilalți munteni, se mai află numai la Românii din Istria. Dar rotacismul la Moți e pe cale a dispărea; odinioară după toată probabilitatea va fi fost mai răspîndit. Acum se mai aude pronunța aceasta în creștetul munților, în Albac, Lăpuș, Neagra; în Vidre, Ponor, Săcătura mai rar, la cîte un om bătrîn (1).

Traiul Moților e simplu, nepretențios, cum le sunt și locuințele. Casele Moților sunt clădite din birne și au acoperiș mare, cu șindrile. În ele se află de obicei două încăperi, una pentru locuit și una e cămara. Mobilierul asemenea e simplu, fiind restrîns la cele mai necesare: o laviță sau două, masă, pat, cîte o ladă și pe pereți cuiere, cu cane și ulcele. Afară de aceste în fiecare casă se află și un scaun de vîsărit, pe care moțul cioplește lemnul de face vase și unelte de lemn, căci lucrul cu lemnul este una din ocupațiunile de frunte ale sale.

Ocupațiunile Moților.

Ținutul Moților e muntos și văile înguste, ce se adîncesc printre coastele de dealuri, au

(1) Frîncu-Candrea, Românii din munții Apuseni, pag. 75 seq.

pământ petros și puțin roditor. Aceasta e cauza că economia cîmpului este restrînsă. Păpușoiul (porumbul) nu se face decît la Cîmpeni și la Bistra, în valea Arieșului, unde clima este mai moale. Iar spre Găina sau pe la Albac și Scărișoara se prășește numai secară și ovăz, mai puțin grîu, apoi cartofi etc. Natura locului a avisat pe Moș la alte ocupațiuni, decît plugăritul, care nu produce atîta, ca să-și poată îndestula traiul. A trebuit deci să-și afle alte izvoare de cîștig, cari să înlocuiască slaba dărnicie a pămîntului său. Un izvor de traiu mai însemnat ca plugăritul este *economia de vite*. În munții Apuseni însă livezile și locurile de pășunat nu se află în așa întindere, ca în alți munți de ai noștri, bună oare, ca în munții Hațegului sau ai țării Oltului. Cu mult mai mare și am putea zice covârșitoare extindere au pădurile, bogate în tot felul de arbori. Pădurile, cari în unele părți, mai cu seamă înspre munții Bihariei formează codri străvechi, abia atinși de secura distrugătoare, l-au îndemnat pe Moș a se folosi de bogățiile lor. Codrul «frate cu Românul», care în timpurile de a restrîște ascuns pe Moș în tainicul său sîn, tinzîndu-i adăpost, i-a oferit totodată și izvorul de cîștig cel mai de frunte. De aceea ocupațiunea principală a Moșilor a fost din timpuri strevechi și este și azi *lemnăritul, lucrul cu lemnul*. Moșii fac ciubere donițe, (cofe) cercuri, șindile, lemne de zid ș. a. învățînd meseria aceasta din tată în fiu. Mulți din ei sunt bărdași dibaci, cari clădesc din lemn turnuri de biserici, case și poduri foarte solide și trainice. De altcum satele se pot grupa în cît-va după felul meseriei. Bistrenii, Cîmpinarii și Sohodolenii sunt mai cu seamă bărdași (dulgheri); unii din ei fac case de lemn și le transportă descompuse la Abrud, în Zarand și alte locuri, unde le încheie și le clădesc. Albăcenii fac lemne de clădit: grinzii, scînduri, lațuri, corni, (caferi) etc. apoi tulinice, fiind vestiți tulnicari. În Certejea, Săcătura și în Bistra se fac cele mai multe șindrile. Mai răspîndită însă e fabricarea de vase, cu deosebire în Secătura, Neagra, Scărișoara și pe riul mic, în Ponorel și Vidre, dar în măsură mai mică și în celelalte comune. Moșii, cari lucră vase, se numesc *văsari*. Ei sunt totodată și neguștori, de oare ce ei însuși își transportă marfă spre vînzare la țară.

Văsarii își încarcă ciuberele, donițele, cercurile și alte manufacturi pe cai și cutreieră

nu numai Ardealul, ci și o parte bună din țara Ungurească și alte țări mărginașe. Aceștia sunt dintre Moși cei mai cunoscuți locuitorilor dela țară, cari îi numesc de obicei: *ciubărari*. Pe valea Arieșului și a Ampoiului, apoi pe Someș, pe Criș și pe alte căi, cari es din inima munților, întîlnim adese ori caravane de Moși, ciubărari și cercuitori, coborînd la vale și resfirîndu-se prin Ardeal, prin Banat și pînă pe la Dobrețin și Seghedin și în alte locuri. După ce își cheltuiesc marfa, cumpără bucate, pe cari le duc acasă, după cum ne arată cunoscutul cîntec al ciubărarilor:

A plecat Moșul la țară
Cu doniți și cu ciubară
Și cu teocuri pe rășină
Să le dee pe fărină,
Ca s'aducă bucatele
La copii și la muere.

În timpul mai nou, Moșii restrîși în cît-va în meseria lor de lemnărit, prin concurență și prin prigonirea stăpînirii, au început a îmbrățișa și alte meserii. În Cîmpeni și jur să găsesc acum și meseriași români.

Portul Moșilor.

Portul Moșilor e simplu și nu are înfățișarea frumoasă, încîntătoare, ce o au porturile românești din cele mai multe părți ale Ardealului.

Bărbații poartă iarna căciuli, iar vara au pălării mici, rotunde, dar cu cît ne depărtăm de creștetul munților pe Arieș în jos, cu atît vedem purtîndu-se pălării mai mari. Cămășile le sunt scurte și se poartă băgate în cioareci; singura lor podoabă sunt niște figuri de ață albă, la guler și pe piept, dar numai pe cusături. Odinioară Moșii aveau cămăși mai lungi, pe cari le purtau peste cioareci, ca în alte părți la Români. De vre-o 40—50 de ani încoace însă s'a schimbat portul și acum se poartă numai cămăși scurte. Peste cămașă poartă pieptar împodobit pe pept cu flori; peptarul se încheie de obicei subsuoară. Peste peptar Moșii se îmbracă cu un vestmînt (căbat) din postav vînat sau suriu; la unii căbaturile nu au mîneci, vara se poartă un fel de jiletcă cu mîneci numită «mînecri», care e făcută din pînză albă. Locuitorii din Ponorel poartă țundre (sumane) scurte, din pănură albă, făcută după obiceiul vechiu cu clin. Vidrenii însă au căbaturi croite pe trup și făcute din pănură sură. Înainte cu 30—40

de ani, după cum spun bătrînii, se purtau sumane de lînă neagră cu clin și împodobite cu o mulțime de șinoare albastre. La brîu se încing cu șerpar, lat de 20—25 cm. și împodobit cu figuri; Moții numesc acest șerpar «curea». Cioareci sunt de pănură albă, strimți și tiviiți cu postav vînat. În picioare Moți i încalță opinci fără gurguiu, dar poartă, mai cu seamă tinerii, și cisme. Odinioară cisme nu se purtau de loc, ci numai opinci, dar atunci se foloseau peste ele, pe fluierul piciorului, turetei încheiați.

Femeile poartă pe cap năfrâmi de boltă, cu cari se îmbrobodesc așa, în cît li se vîd puțin cosițele la urechi. Mai de mult se purtau învelitoare albe, legate sub barbă, cari acum nu se mai vîd decît rar, la unele femei bătrîne.

Cămașa e cu guler, roșu sau negru; mînecele sunt largi și strînse la olaltă din jos de cot; cămașa e deosehită de poale și ajunge pînă în brîu. Peste cămașă poartă peptare scurte, cari să îmbumbă dinainte și sunt împodobite cu figuri. Peste peptar și cămașă se poartă și cojoace, iar multe femei poartă țundre de pănură albă cu clin.

Poalele sunt de pinză de casă sau de jolj; dinainte au cătrînță din stofe fine, colorate, mai mult un fel de șurță, iar dinapoi cătrînță de lînă. Cătrînțele de dindărapt la Vidra, Neagra și chiar și la Scărișoara și Albac sunt mai mult de culoare neagră, pe cînd la Cîmpeni sunt de mai multe culori. În timpul mai nou însă, mai cu seamă în Cîmpeni și jur, multe femei au început a părăsi portul original, purtînd rochi de cartoane sau de pâr.

Încălțămîntea e ca și la bărbați, opinci și cisme negre; peste opinci se poartă, mai cu seamă în vreme de iarnă și cioreci. Odinioară să purtau cisme roșii, ascuțite la vîrf; azi aceste au dispărut.

Portul fetelor e tot așa, ca și al femeilor, cu deosebire că fetele nu poartă năfrâmi, ci umblă cu capul gol; mai departe fetele poartă cercei, și la grumazi mărgele, pe cînd femeile nu obicinuesc a purta de aceste decît foarte rar. Ici colea se mai observă, ca o rămășiță din portul vechiu al fetelor, cîte o bertită și salbă.

În genere, pe cînd Moții în cele mai multe manifestații ale vieții lor apar conservativi și păstrători de cele vechi, precum în ocupațiuni, datine și obiceiuri, limbă etc., în port ei au părăsit multe motive vechi, naționale

și au primit altele mai noi. Din această amestecătură să nasc uneori lucruri pocite și de ris, d. e. cînd vedem pe vre'o Moață îmbrăcată cu roche de boltă și în picioare cu opinci!

D. RÉTHY PUS LA LOCUL SEU

Arăși a pățit-o țanțoșul istoriograf crăesc-maghiar și tricolor Dr. Réthy, marele istoric de contrabandă, omul de «știință» care caută a face politică de maghiarizare în istoriografie.

Cetitorii noștri știu, că el a scos acum cite-va luni o broșură, în care arată, că noi am venit din *Romagna*, ca niște păstori italieni, în orice cas după stabilirea Maghiarilor în Europa. Iată acum ce scrie celebrul filolog Meyer-Lübke despre năzdrăvăniile d. Réthy. Acest articol critic a apărut în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*. Iată cîte va părți din el:

«Argumentele limbistice ale d-lui Réthy sunt absolut fără nici o valoare. El să sprijină 1) pe românescul apă sardinul *abba*, latinește însă *aqua*; 2) latinul *l* se schimbă în româna, în neapolitana și în «dialectul romano-umbro-macerato», în *r*; 3) rom. *iarbă, piele, moarte, poartă, bătrîn* corespund cu friaulicul: *iarbe, piel, muart, puart, vedran*. În ceea ce privește punctul de al 2-lea lucrurile stau ast-fel, că în România *l* numai între vocale să preface în *r*, pe cînd în dialectele italiene citate *l* se preface în *r*, înaintea consoanelor și în cazuri numai anumite; e vorba deci de două fenomene absolut deosebite. Dacă considerăm mai de aproape particularitățile limbistice ale românei, ne lovește mai întiiu schimbarea lui *ct* în *pt*, care schimbare pînă acum nu s'a întîlnit în nici o altă limbă, și care arată că despărțirea Românilor de Italieni s'a făcut într'up timp cînd *ct* încă nu devenea *tt*. Lingă multe asemănări, se întîlnesc și deosebiri însemnate. Schimbarea neogreacă și albaneză a lui *nt, nk, mp* în *nd, ng* și *mb*, care este așa de răspîndită în dialectele suditalice, este cu totul străină de limba română. Raportul lui *ille* și *ipse*, ca pronume personal este în românește cu totul altul decît în Italia și a. m. d.

Întrebarea este afară din cale de grea. Aici, ca și pretutindena, e vorba de a cerceta cu deamăruntul puterea doveditoare a materialului întrebuintat. Va trebui să se cerce a să hotări vrista relativă a fenomenelor singuratice, și să se cerceteze pînă la ce punct mai multe schimbări fonetice au fost aduse prin una și aceeași îmboldire; va trebui să se aducă dovezi că asemănările nu sunt întîmplătoare, din care pricină și răsar deosebiri și a. m. d. Cine procedează ca d. Réthy, ar putea tot așa de bin aduce pe Români din Alpele

Cottice unde „a” a avut întocmai aceeași soartă ca „și” în româna, sau din nordul Spaniei, unde „e” s'a prefăcut în „ie” aproape în aceeași întindere ca „și” în limba română.

În deosebire de autor, cred eu că deslegarea chestiunii române, prin broșurica de față, nu numai că nu a fost dată, dar că nu a fost înaintată nici cu un singur pas.

W. Meyer-Lübke.

ADUNAREA GENERALA ORDINARA A LIGII SECȚIA CRAIOVA.

Liga culturală, secția Craiova, și-a ținut Sîmbătă seara la 14 curent, adunarea generală ordinară. Deși era a doua convocare, deși membrii erau convocați personal și deși la ordinea zilei era, pe lângă darea de seamă a secretarului și a casierului, alegerea comitetului, cu toate acestea adunarea a fost foarte slab cercetată.

Din darea de seamă a secretarului reese, că și secția Craiova, în cursul acestui an, a mers mai slab ca în anii trecuți. Un indiferentism inexplicabil a cuprins societatea craioveană și doljană față de Liga, și mai virtuos clasele culte cum sunt profesorii, ofițerii, funcționarii după la căile ferate, cari în anii trecuți dădeau Ligii cel mai mare contingent, iar acuma s'au retras aproape cu toții.

De asemenea și venitul Ligii a fost anul acesta mai mic ca anii trecuți. O discuțiune înfocată s'a încins, în urma dărilor de seamă, asupra cauzelor cari au discreditat Liga, și asupra mijloacelor de îndreptare. La această discuțiune au luat parte d. Dr. Atanasescu, d-nu președinte P. Chițu și d. deputat N. T. Pop, făcînd cu toții un călduros apel la sentimentele românești a membrilor prezenți, pentru a înlătura din Liga, politica militantă de partid, care a făcut mult rău Ligii, și a face numai politică națională și românească, pentru a o ridica la avîntul din anii trecuți.

D-nul Antonini constată cu multă părere de rău că din aproape 200 profesori cîți sunt în Craiova abia 9—10 fac parte din Liga, adăogînd că dacă profesorii, cari au înalta misiune de a crește generațiunea viitoare, în sentimente românești, arată atîta nepăsare către Liga, la ce avem să ne adăstăm dela celelalte clase ale societății mai puțin culte.

D. Aurel Iliescu propune ca adunarea să mul-

tumească d-lor Chițu, Chetianu și Petculescu, cei trei stilpi ai secției Craiova, cărora singuri are să le mulțumească existența sa; propunere care a fost primită în aplauze unanime.

După această discuțiune s'a procedat la alegerea noului comitet, în care s'au reales aproape toți membrii vechi al căror nume îl voi comunica îndată ce se va alege biroul. În urmă ședința s'a ridicat.

Correspondentul.

Cum sunt tratați țărani români de peste munți

Țările din Transilvania publică următoarea scrisoare dela Someș, care arată cu cîtă volnicie și dispreț sunt tratați bieții țărani români din Transilvania.

On. D-le Redactor! În 11 Noembre n. c. călătorînd eu cu trenul dela Tîrgu-Mureșului spre Sălagiu, la gara din Apahida a trebuit să aștept 3½ ore. Aici au venit 3 țărani români cu cite un vas mic cu pești, ca să plece la Clușiu să-i vîndă.

Văzînd cassarul dela gara Apahide, cu numele Kovács, că țărani români au pești, s'a dus și a zis unuia din ei: «te oláh, gyere ide». (Vino încoace, măi Valahe). Apoi a continuat zicînd țaranului să-i aleagă trei pești, cari îi are mai frumoși. A și ales Românul trei pești din cei mai frumoși. Kovács a întrebat cît costă? Românul a răspuns 1 fl. 60 cr. Atunci funcționarul ungar s'a uitat ca un tigru spre Român și i-a zis: «Valah puturos» - («büdös oláh») cum cutezi a cere atîta? la înjurat și i-a promis în bajocură 30 cr., apoi a zis: «Nu vei duce tu la Clușiu acei pești, dacă nu vrei să mi-i dai mie».

Trece timpul, Românii își scot bilet, sosește trenul și dau să se urce pe tren. Văzînd însă cassarul gărei, că Românii se urcă pe tren, a fugit la ei, i-a tras jos de pe tren zicîndu-le acum, în momentul din urmă, să dea peștii la bagaj. Astfel trenul a plecat și Românii au rămas în Apahida.

Bieții țărani, ca să nu rămînă de pagubă și cu biletele, au rugat pe d-l cassar să le primească biletele îndărăt, dacă nu i-a lăsat să folosească, dar cassarul i-a dat afară din cancelarie și în ris batjocoritor i-a trimis la Clușiu.

Văzînd acuma Românii, că în toată forma sunt batjocoriți, s'au dus din nou la d-l cassar și au cerut să le dea cartea de reclamație («panasz könyv») dar nici aceea n'a vrut să li o dea. Astfel au fost siliți să plece acasă cu marfa. Mi-au declarat însă, că nu vor întîrzia de-a acusa pe cassarul îngîmfat și abusiv.

Vedeți, d-le Redactor, unde am ajuns cu stăpînitorii noștri! Dela ei au cumpărat cu

bani scumpi acești Români dreptul de pescuit și tot ei vor să mănînce și peștii gratis. D-l cassar, dacă-i flămînd, observă peștii Românilui, dar nu vrea să observe și paragraful, care zice, că greutatea pînă la 25 kilograme e ieratat să ducă călătorul cu sine.

M.

Maghiarisarea școalelor române din Transilvania prin înființarea școalelor ungurești de stat

(Urmare și fine).

Țăranul român se bucură astăzi că copilul lui știe carte ungurească și-ți spune: «Acum ori ce am face, suntem în mîna lor; nu mult va trece și urmașii noștri vor vorbi ungurește. Ce să facem? Nimenea nu ne sfătuiește, nimenea nu ne ajută, căci numai atunci putem da și noi ceva ca să ne susținem școala noastră. Dacă oamenii noștri cei mai mari nu ne vor ajuta cu sfatul și cu parale, atunci să știi domnule, dacă a-i trăi, că peste 20 de ani nu mai vei auzi vorbindu-se pe aicea românește». Iată domnilor, judecata unui țăran român din aceste locuri care nu știe carte.

Aceste sunt observațiile mele proprii ce am cules în vacanța din astă-vară cît am stat în mijlocul fraților din Transilvania. Chestiunea după cum vedeți e cea mai importantă și foarte gravă și cere o deslegare urgentă. Această deslegare ca să o arăt nu ar fi în tocmai rolul meu, dar totuși, fiind că am tratat chestiunea, țin a arăta și deslegarea ei, acum că vor fi adoptate sau nu părerile mele, aceasta este altă socoteală.

Domnilor, pun întrebarea că oare ce facem noi în fața acestei situațiuni? ce rost are comitetul național al studenților Români și ce face Liga Culturală a tuturor Românilor? Cunoaște această situație foarte tristă a școalelor rurale române din Transilvania? Are vre-un raport măcar în acest sens cum eu vi-l represint domniilor voastre aici? Eu cred că această stare a lucrurilor este cunoscută și atunci de ce stăm inactivi? Nu voi să critic pe nimeni, doresc însă a zice numai cîte-va cuvinte în ceia ce pri-

vește modul cum trebuie să lucreze comitetul național al studenților români și Liga Culturală.

Nici o dată, domnilor, nu trebuie să lucrăm mîna în mîna cu unul sîtu cu altul din partidele politice; ci aparte. Nu este permis nici o dată ca să ținem întruniri, unde să lăudăm pe unii și să huiduim pe alții, căci atunci ne depărtăm de scop și intrăm în politica de partid, ajungem de ne certăm noi între noi și dușmanul profită de cearta noastră.

Cam așa s'au petrecut lucrurile pînă astăzi cu puține excepțiuni, așa însă nu merge, trebuie să luăm altă direcție.

La întrunirile studențești naționale dorim, ca toți studenții români să ia parte și să fie atenți la chestiile ce sunt la ordinea zilei, fie-care să simtă odată adevărat românește.

Uniți trup cu suflet, numai atunci putem face ceva. Întruniri în capitală și în toate orașele din țară, aranjarea de serate, baluri și petreceri de vară, aceste ar trebui să fie lucrurile principale ale comitetului național studențesc, să fie adică mîna de ajutor a Ligei Culturale.

Liga să fie condusă de un comitet compus din bărbați din ambele partide politice; de oare ce aici nu găsim oameni cari să nu facă politică. Cum poate cine-va să fie profesor și deputat, doctor și senator de o dată, de unde sigur ia parale, de ce n'ar putea ca să sacrifice un cîas pe săptămîna și pentru dirigerea chestiilor pur naționale, de unde nu ia parale; dar cîștigă ceva mai mult, cîștigă un renume ce va rămîne etern în inima noastră a tuturor. În școală ești profesor, în politică ești politician, faci și dregi afacerile țării; tot așa oare nu s'ar putea și în chestiile naționale, uitînd politica și familia să lucrăm cu toții cu un cuget și cu o inimă. Pînă cînd nu vom ajunge aci, pînă atunci n'am făcut nimic, și atunci toată chestiunea națională este o simplă paradă ocazională și trecătoare.

Ungurii, domnilor, au societăți culturale: Societatea Carpaților, societate culturală, societate ungurească pentru cultura Transilvaniei etc., cari toate dispun de capitale mari, acolo contribuie toți, fie la guvern fie în opoziție.

Noi avem o singură societate culturală, Liga.

Frumos sună numele acesta, dar ce folos că înăuntru nu-i nimic. De ce n'ar putea ca și aci să se înscrie ori și cine, fie la guvern fie în opoziție, căci cine te poate opri ca să lucrezi pentru conservarea neamului pentru binele și progresul lui. Din întreaga populație a țării se zicem că numai a cincea parte sa dea câte 1 franc fie-care pe an și s'ar aduna 1.000.000; 1 Milion pentru că trebuie să știm și dacă nu știm trebuie să spunem odată adevărul pe față că fără parale nu facem nimic.

Pentru aceia, domnilor, ne trebuiesc oameni de inimă cu sentimente naționale și de muncă, cum ziceromânul «*unul și unul*», care să lupte cu energie mai întâi ca să desvolte și să întărească sentimentul național, să arate că este în interesul nostru al tuturor românilor ca Liga Culturală să existe, și să fie sprijinită moralicește și materialicește din partea tuturor românilor. Acest angajament în o cauză atât de importantă ar trebui să-i ia floarea societății românești adică toți aceia cari fie ca știință fie ca bogăție se bucură de un renume bun; pentru că și la Unguri în fruntea societăților culturale sunt oamenii cei mai aleși: a-i lor, conții, baronii, profesorii universitari etc.

Imi pare rău că trebuie să marturisesc sincer că Ungurii sunt mai mari naționaliști decât noi Români.

Ei când este vorba de chestiunile lor naționale și de a lovi în noi Români toți sunt uniți, dela cel mai mare pînă la cel mai mic. Noi când trebuie să facem ceva în interesul nostru național ne adunăm cîți-va inși, pe care ne doare și ne interesează, în colo ce să vezi de cît o lume de străini curioși, sau de oameni cari n'au nici un rost, așa s'au făcut pînă acum în cea mai mare parte întrunirile naționale, cel puțin aicea în capitală. Ași dori să văd și aicea odată elita societății românești pe boerul cutare în fruntea întrunirii culturale naționale pre cum am văzut pe Conte Bethlem și pe alți fruntași ai neamului unguresc în fruntea întrunirii naționale ungurești din Transilvania. «*Ridicarea Ligii, cu inimă și faptă la înălțimea unei înespugnabile fortărețe a naționalității noastre*»

trebuie să fie deviza sfîntă a fie-cărui român.

Numai atunci, domnilor, ne vom putea opune acțiunii Ungurilor răspunzînd prin reacțiunea noastră, serioasă și demnă, iar pînă atunci să nu stăm și să ne mîngiem numai cu vorba cum bună oare fac unii, mulțumindu-se a zice «că nu ne vor face unguri că nu ne va lăsa Dumnezeu etc. Da, frumoase vorbe, dar pînă cînd nu ne va lăsa Dumnezeu să nu ne lăsăm noi. Pericolul ne amenință, desnaționalizarea noastră a început chiar dela talpa țării! Liga Culturală nu trebuie, nu-i iertat să stea deci un moment inactivă, la ei, trebuie să ne gîndim în prima linie, aci trebuie sprijin căci tăria lor e tăria noastră, iar peirea lor peirea noastră sigură.

Dacă noi Români nu vom fi în stare să susținem o societate culturală națională, dăm dovadă că aprobăm tot aceea ce Ungurii ne fac, că suntem un popor laș, egoist, interesîndu-ne fie care de punga și burta sa proprie, și că ne lăsăm în voia sorței, fie ce a da Dumnezeu; dar atunc să nu ajungem la vorbele armeanului: «Dă-mi doamne mîntea românului cea de pe urmă!» Și lăcrămi de durere vîrsînd să zicem «*Flere possum sed juvare non*».

E. Ch.

Înfrățirea studenților români, sîrbi și slovaci

Ș un vechi obicei — răsărit din inspirațiunea situației grele a popoarelor nemaghiare din patrie — care s'a stabilit între universitarii din Budapesta, ca și între cei dela alte univesități din monarchie, de a sârba cîte o serată de înfrățire. Tinerimea resimte mai curînd necesitățile poporului, din care face parte. E' natural deci, dacă tinerimea noastră, ca și a Sîrbilor și Slovacilor, a resimțit mai curînd necesitatea alianței între popoarele asuprite. De fapt tinerii popoarelor asuprite au celebrat între sine, în repețite rînduri, alianța, care mai tirziu, la 1895, s'a proclamat în fața lumii, în formă concretă, la congresul din Budapesta. De atunci — e și mai firesc — că înfrățirile se urmează an de an

fără greș. In estan sãrbarea înfrãtirea s'a fãcut la inițiativa Romãnilor, în 15 Noembre n. în «Hotelul național, unde se ținuse și congresul naționalităților. Au participat peste 100 de studenți și au petrecut între cîntece și vorbiri naționale, cum numai se poate între tinerii reprezentanți ai celor trei popore asuprite. — Mirare e numai, cã nici pînã azi zia-rele ungurești n'au dat alarma despre noua trãdare de patrie...

Die politische Reife der Magyaren

Unzãhligemal haben wir es in den deutsch-geschriebenen Zeitungen gelesen: die Magyaren seien eine politisch reife Nation. Und da fũhrte man als Belege die magyarische Revolution, den Kossuthismus und die Magyarisierungspolitik an. Wir wollen nicht untersuchen, in wie weit diese Thatsachen und Tendenzen von der politischen Reife der Magyaren zeugen. Unbefangene Beobachter haben diesbezũglich die Empfindung, dass gerade diese Kundgebungen der Magyaren diesen durchaus kein Maturitãts-Zenguisse auszustellen vermõgen. Eine klar sehende und vernũnftig urtheilende Nation kann unmõglich Utopien nachjagen, wie es unsere Widersacher thun.

Aber wir brauchen ja nicht gerade zurũckzugreifen, um das Bodenlose dieser magyaronischen Legende zu beweisen. Die Obstruktions-Politik, die jetzt in Budapest beliebt wird, ist der schlagendste Beweis fũr die politische Unzurechnungsfãhigkeit dieser Chanvinisten. Sie obstruiren, weil sie wãhnen, es sei jetzt der gũnstige Augenblick da, um die wirthschaftliche Unabhãngigkeit, und bei dieser Gelegenheit mõglicherweise auch die politische Lostrennung Ungarns von Osterreich durchzufũhren.

In ihrem Grõssenwahn, bilden sich die Magyaren ein, dass sie als eine allein dastehende Nation existiren kõnnen. Alle Welt ist iberzeugt, dass dieses kleine Volk nur von Osterreichs Gnaden besteht, dass es, auf sich allein angewiesen, sofort von der Bildflãche Europas verschwinden wũrde. Und doch arbeiten die Magyaren aus Leibeskrãften auf den Zusammenbruch Osterreichs, also der einzigen Bũrgschaft ihres Bestandes. Eine solche Politik mag sehr romantisch sein, klug ist sie auf keinen Fall.

Aber ebenso wenig klug ist es, einem solchen Volke Concessionen auf Concessionen zu gewãhren und es als «Stũtze» der Dynastie und des Reiches zu betrachten. Ein Reich mit solchen Stũtzen ist ein Coloss auf thõnernen Fũssen.—

INFORMAȚIUNI

Comitetul secției București a trimis membrilor urmãtoarea convocare:

Domnii membrii ai Ligei culturale din secția București, sunt cu onoare rugați, a se întruni în ziua de *Duminică 22 Noembre corent, la orele 2 p. m.* în localul Ligei din str. Nouã No. 3, cînd urmeazã a se ține *Adunarea Generalã* conform art. 20 din statute.

La ordinea zilei va fi:

1) Darea de seamã despre mișcarea de peste an a secțiunei, de cãtre secretarul și casierul secțiunei.

2) Alegerea noului comitet al secțiunei.

Toți membrii Ligei pot asista la aceastã adunare.

Conform statutelor (art. 13) membrul care nu-și va fi achitat cotisațiunile sale pe trimestrul care precede adunarea, nu va putea lua parte nici la discuție, nici la vot.

Alte cestiuni decît cele cari sunt la ordinea zilei, nu se pot discuta în aceastã adunare conform Art. 16 din Statute.